

Mezinárodní trestní právo

Mezinárodní trestní soud

Prof. JUDr. Pavel Šturma, DrSc.

Obsah

- Vznik Mezinárodního trestního soudu
- Struktura a cíle MTS
- Jurisdikce MTS
- Použitelné právo
- Podmínky přípustnosti vyšetřování a stíhání
- Obecné zásady trestního práva ve Statutu MTS
- Řízení před MTS
- Mezinárodní spolupráce a soudní pomoc
- První případy před MTS
- Problémy implementace Statutu MTS

1. Vznik Mezinárodního trestního soudu

- 1. etapa: Komise pro MP 1990-1994
  - Rez. VS OSN 45/41 (1990), 46/54 (1991)
  - Návrh Kodexu zločinů proti míru a bezpečnosti lidstva + návrh statutu MTS
  - Jurisdikce nad zločinem genocidia + opting in (další zločiny)
- 2. etapa: Přípravný výbor (PrepCom) 1995-1998
  - Iniciativní skupina států (*like-minded States*)
  - Obligatorní jurisdikce MTS vůči všem klíčovým zločinům podle MP

1. Vznik Mezinárodního trestního soudu (2)

- 3. etapa: Římská konference (1998)
  - Hledání kompromisu
  - Závěrečný akt konference a Statut MTS přijat dne 17.7.1998 (120:7:21)
  - Mnohostranná smlouva: 128 článků, 13 částí, min. 60 ratifikací ke vstupu v platnost
- 4. etapa: Přípravná komise 1998-2002
  - Zřízena závěrečným aktem Římské konference
  - Příprava na zahájení práce MTS
  - Návrhy prováděcích dokumentů ke Statutu: zejm. Znaky skutkových podstat zločinů, Procesní řád a pravidla důkazního řízení, aj.
  - Vstup v platnost Statutu MTS – 1.7.2002

2. Struktura a cíle MTS

- Složení MTS – stálý soud, 18 soudců volených Shromážděním smluvních stran na 9 let
  - Předsednictvo (předseda+2 místopřed.)
  - Odvolací úsek (předseda+4 soudci)
  - Projednací úsek a přípravný (vyšetřovací) úsek – 3-členné senáty
  - Úřad žalobce
  - Kancelář soudu
- Sídlo MTS: Haag

2. Struktura a cíle MTS (2)

- Cíle Mezinárodního trestního soudu:
  - Skoncovat s beztrestností zločinů podle MP
  - Přispět k prevenci těchto zločinů
  - Odstranit nedostatky mezinárodních trestních tribunálů ad hoc
  - Být komplementární vůči národním trestním jurisdikcím

3. Jurisdikce MTS

- Jurisdikce *ratione materiae* (čl. 5)
- Nejmodernější a nejpodrobnější df. zločinů podle MP:
  - Zločin genocidy (čl. 6)
  - Zločiny proti lidskosti (čl. 7)
  - Válečné zločiny (čl. 8)
  - Zločin agrese (df. chyběla, ale konference v Kampale přijala čl. 8 bis, v platnosti od 17.7.2018)
- Jurisdikce *ratione personae*:
  - Každá fyzická osoba starší 18 let
- Jurisdikce *ratione temporis*:
  - pouze vůči zločinům spáchaným po vstupu Statutu v platnost (1.7.2002)

4. Použitelné právo

- Hierarchie pravidel, která Soud aplikuje
  - 1) Statut, Znaky skutkových podstat zločinů a Procesní a důkazní řád
  - 2) aplikovatelné mezinárodní smlouvy a zásady a pravidla MP, včetně zásad MP ozbrojených konfliktů
  - 3) obecné zásady MP, které odvodí z vnitrostátních právních řádů, pokud nejsou neslučitelné se Statutem a MP
  - 4) Soud může použít zásady a pravidla, jak je vyložil ve svých předchozích rozhodnutích

5. Podmínky přípustnosti vyšetřování a stíhání

- Předpoklad pro výkon jurisdikce MTS - smluvní stranou Statutu je nebo pravomoc Soudu přijal:
  - a) stát, na jehož území došlo ke zločinu, nebo
  - b) stát, jehož občanem je obviněná osoba
- Výkon jurisdikce (spouštěcí mechanismus) MTS (čl. 13):
  - a) oznámení podané smluvní stranou
  - b) oznámení podané Radou bezpečnosti v souladu s kap. VII Charty OSN
  - c) prokurátor (žalobce) zahájí vyšetřování z vlastního podnětu (podle čl. 15)

5. Podmínky přípustnosti vyšetřování a stíhání (2)

- Otázky přípustnosti – princip komplementarity (čl. 17)
  - MTS může konat, pouze pokud stát, do jehož jurisdikce věc patří, je neochoten nebo neschopen skutečně vést vyšetřování nebo stíhání
  - Ne bis in idem
  - Věc je dostatečně závažná pro MTS
- Kritéria neochoty státu:
  - Účelem řízení či rozhodnutí na národní úrovni je chránit osobu před trestní odpovědností
  - Neopodstatněné průtahy v řízení
  - Řízení není vedeno nezávisle nebo nestranně
- Praxe MTS při rozhodování o komplementaritě
  - Test dvou kroků přípustnosti:
    - 1. zda existuje probíhající vyšetřování či stíhání, nebo zda bylo vedeno v minulosti a stát se rozhodl nestíhat dotčenou osobu
    - 2. pokud ano, pak nastupuje otázka neochoty a neschopnosti
    - Odvolací senát ve věci *Katanga*, rozhodnutí z 25.9.2009.

5. Podmínky přípustnosti vyšetřování a stíhání (3)

- Vztah mezi MTS a Radou bezpečnosti OSN:
  - Předání situace (*referral*) MTS (čl. 13b), příklad rez. RB 1593 (2005) – Darfur
  - Odklad (*deferral*) vyšetřování či stíhání (čl. 16) – na dobu 12 měsíců ode dne, kdy o to požádá RB rezolucí přijatou podle kap. VII Charty (s možností obnovení): příklad rez. 1422 (2002)

6. Obecné zásady trestního práva ve Statutu MTS

- Nullum crimen sine lege, nulla poena sine lege
- Individuální trestní odpovědnost (čl. 25) – objektivní stránka (*actus reus*)
  - Samostatné spáchání činu
  - Rozkaz, návod, podněcování
  - pomoc a nadržování
  - Jiná forma přispění a zločinné spiknutí
  - Pokus
- Vyloučení imunit podle ústavního nebo mezinárodního práva (čl. 27)
- Odpovědnost velitelů a nadřízených

6. Obecné zásady trestního práva ve Statutu MTS (2)

- Nepromlčitelnost zločinů podle Statutu (čl. 29)
- Subjektivní stránka (*mens rea*): úmyslně a vědomě – ve vztahu jednání a následku (čl. 30)
- Okolnosti vylučující trestní odpovědnost:
  - Duševní porucha
  - Nepříčetnost pod vlivem omamné látky
  - Nutná obrana
  - Jednání v nouzi spočívající v bezprostředním ohrožení života či hrozbě jiné těžké újmy
  - Skutkový nebo právní omyl
  - Rozkaz, který nebyl zjevně protiprávní (nelze v případě genocidy nebo zločinů proti lidskosti)

7. Řízení před MTS

- Vyšetřování a přípravné řízení
  - Zahájení vyšetřování – rozhodnutí žalobce
  - Souhlas vyšetřovacího senátu
  - Povinnosti žalobce: zkoumá veškeré skutečnosti a důkazy (přitěžující i polehčující)
  - Práva osob v průběhu vyšetřování
  - Neodkladné vyšetřovací úkony
  - Pravomoci vyšetřovacího senátu
  - Zatýkáací rozkaz či předvolání k MTS
  - Vazební důvody a možnost propuštění
  - Potvrzení obvinění před zahájením hlavního líčení

7. Řízení před MTS (2)

■ Hlavní líčení

- Za přítomnosti obviněného
- Poskytnutí písemností a příprava na hlavní líčení
- Řízení o přiznání viny (*guilty plea*) nebo obvyklý postup, bez přiznání viny (*non-guilty plea*)
- Presumpce nevinny
- Práva obviněného na spravedlivé a nestranné řízení
- Ochrana svědků a obětí
- Provádění důkazů
- Náležitosti rozhodnutí

7. Řízení před MTS (3)

- Tresty a další opatření
  - Trest odnětí svobody do max. 30 let
  - Trest odnětí svobody na doživotí
  - Peněžitý trest
  - Propadnutí výnosů, majetku a aktiv
  - Výkon trestu ve státu určeném MTS ze seznamu států ochotných přijímat odsouzené
- Odškodnění obětí
  - Povinnost odsouzeného odškodnit oběti nebo osoby blízké (restituce, kompenzace nebo rehabilitace)
  - Svěrenecký fond pro oběti zločinů (čl. 79)

7. Řízení před MTS (4)

- Odvolání a přezkum
  - Odvolání proti meritorním rozhodnutím z vymezených důvodů
    - Vada v řízení
    - Skutkový omyl
    - Právní omyl
    - Jiný důvod mající vliv na spravedlivost nebo hodnověrnost řízení či rozhodnutí
  - Odvolání proti jiným rozhodnutím
  - Odvolací řízení (revize nebo kasace)
  - Přezkum odsuzujícího rozsudku (= obnova řízení)
- Kompenzace zatčenému nebo odsouzenému – v případě protiprávní vazby nebo zrušení odsuzujícího rozsudku

8. Mezinárodní spolupráce a soudní pomoc

- Obecná povinnost smluvních stran poskytnout MTS plnou součinnost při vyšetřování a stíhání zločinů podle Statutu
- Odmítnutí spolupráce – MTS informuje Shromáždění smluvních stran nebo Radu bezpečnosti
- Předávání osob MTS (zásada speciality)
- Střet žádostí o předání Soudu a vydání jinému státu
- Jiné formy spolupráce (právní pomoc)
- Problém spolupráce v případě rozporu s imunitami osoby či majetku třetího státu, nebo se závazky z mezinárodních dohod (čl. 98)

9. První případy před MTS

- Dosud 27 případů v 13 situacích
- Situace ve 4 státech předané MTS jejich vládami podle čl. 13(a) (*self-referral*):
  - DR Kongo (2004)
    - Příklad Thomas Lubanga Dyilo
    - Příklad Germain Katanga
    - Příklad Mathieu Ngudjolo Chui
  - Uganda (2004)
    - Příklad Joseph Kony et al.
  - Středoafriická republika (2005) + II (2014)
    - Jean-Pierre Bemba Gombo
  - Mali (2013)

9. První případy před MTS (2)

- Situace ve 2 státech předané Radou bezpečnosti OSN podle čl. 13(b)
  - Situace v Dárfuru, Súdán předaná rez. RB 1593 (2005)
    - Případ Ahmad Harun a Ali Kushayb
  - Situace v Libyi, předaná rez. RB 1973 (2011)
    - 3 zatykače: Muammar Gaddafi, Saif Al-Islam Gaddafi, Abdullah Al-Senussi

9. První případy před MTS (3)

- Ve 6 státech – vyšetřování zahájené prokurátorem *proprio motu* podle čl. 13(c)
  - Situace v Keni (2010)
    - Potvrzeno obvinění proti 4 občanům
  - Situace v Côte d'Ivoire (2011)
    - Laurent Gbagbo
  - Situace v Gruzii (2016)
  - Situace v Burundi (2017)
  - Situace v Bangladéši a Myanmaru (2019)
  - Situace v Afghánistánu (2020)

10. Problémy implementace Statutu MTS

- Na Římské konferenci nebylo dosaženo konsenzu, některé státy hlasovaly proti
- Statut MTS některé státy nepodepsaly, resp. neratifikovaly: USA, Čína, Rusko, Izrael, ...
- Nepřátelský postoj USA k MTS: 2000 podpis Statutu, 2002 odvolání podpisu, 2002 ASP Act
- Prosazování rezolucí RB podle čl. 16 Statutu
- Čl. 98(2) Statutu a dvoustranné dohody o nepředávání amerických občanů MTS
- Nedokončený ratifikační proces v ČR – až v r. 2009
- Příprava definice agrese, která byla odsouhlasena Shromážděním smluvních stran a přijata na Kampalské konferenci v r. 2010
- Zvláštní podmínky pro výkon jurisdikce MTS u zločinu agrese (čl. 15 bis), zahájení jurisdikce muselo ještě schválit Shromáždění smluvních stran (prosinec 2017)

Závěr

- Dotazy a připomínky ?
- Děkuji za pozornost !